

Raamatun auktoriteetti, tulkinta ja tulkintatraditio

Paavali viime vuosien suomalaisessa keskustelussa

Aivan kaanonin ytimeä käsin meitä vastaan tulee siis velvollisuus viljellä kaikessa, myös suurimpien auktoriteettien ollessa kysymyksessä myös asiakriittistä tarkastelutapaa. Samanaikaisesti me emme voi kuitenkaan unohtaa myös täydellistä riippuvuuttamme luotettavista tradition välittäjistä, joita ilman meillä ei voisi olla min-käänlaista oikeata käsitystä pelastavasta evankeliumista.¹

Lainaus on Lars Aejmelaeuksen vuonna 1986 julkaistusta kaanonin käsittelevästä artikkelista. Viitaukset asiakriittikkiin, auktoriteettiin ja traditioon ovat edelleen ajankohtaisia siinä raamattukeskustelussa, jota tänä päivänä käydään sekä kirkollisilla että maallisilla areenoilla. Mutta jotain on myös toisin. Kun 1980-luvun raamattukeskustelu pohti pääasiassa historiallis-kriittisen eksegetiikan ja kristillisen dogmatiikan välisiä suhteita,² nykyinen keskustelu on siirtynyt Raamatun opetusten ja etiikan välisiin suhteisiin. Fokuksessa ei siten enää olekaan – niin kuin Aejmelaeuksen toisen 1980-lukulaisen artikkelin otsikko kertoo – ”eksegetiikan haaste kirkon opille”³ vaan Raamatun haaste etiikalle (tai etiikan haaste Raamatulle). Tässä keskustelussa erityisesti Paavali on ollut keskeisessä roolissa.

Ennen kaikkea kysymys on 2000-luvun kirkollis-yhteiskunnallisesta kestopuheenaiheesta, homo-

seksuaalisuudesta. Keskustelun raamattukykentä koskettelee etenkin sitä, mitä Paavali sanoi samaa sukupuolta olevien välisistä seksuaalisista suhteista Roomalaiskirjeen ensimmäisessä luvussa. Tämän ohella on jossain määrin viitattu myös kahteen muuhun Uuden testamentin kohtaan (1. Kor. 6:9; 1. Tim. 1:10), mutta Roomalaiskirje käsittelee aihetta kaikkein laajimmin ja se on selvästi ollut keskustelun keskiössä.

Vaikka aiheeseen liittyy muutamia Vanhan testamentin kohtia (1. Moos. 19:1–11; 3. Moos. 18:22; 3. Moos. 20:13; Tuom. 19:22–24), ne ovat jääneet Paavalin varjoon. Tämä tuskin yllättää, jos tuntee kristillistä tulkintatraditiota. Siinähan Vanhaan testamenttiin ja erityisesti Mooseksen lain säädöksiin suhtaudutaan varsin suurella tulkinnallisella väljyydellä tai suoranaishella välinpitämättömyydellä. Kristillisen tradition vapaamielisyys juontuu pitkälti Paavaliin ja osoittaa jo itsessään Paavalin auktoriteettia nykyisessäkin raamattukeskustelussa.⁴

Tässä katsauksessa esitän yleisiä huomioita siitä, mitä Paavali sanoi ja ajatteli homoseksuaalisista suhteista. Tarkempia erittelyjä aiheesta on laadittu runsaasti.⁵ En myöskään aseta normeja sille, miten Paavalin lausumia pitäisi soveltaa nykysuomalaiseen tilanteeseen. Sen sijaan tarkastelen sitä, miten

Paavalin tekstiä on viime aikoina tulkittu kotimaisessa julkisuudessa. Homoseksuaalisuuskysymyksen lisäksi luotaan samalla yleisempää kysymystä raamatuntulkinnasta.

Metodisesti määritellen kysymys on Raamatun reseptio- ja vaikutushistoriasta, joiden luonnetta ja soveltamista olen esitellyt tutkimuksessani *Raamatullinen sota: Raamatun käyttö ja vaikutus vuoden 1918 sisällissodan tulkinnoissa*.⁶ Tämän kirjoituksen lähteinä olen käyttänyt eri osapuolien tekstejä. Aiheen ympäriltä laadittujen dokumenttien määrä on valtava, mutta jo kapealla otannalla on löydettävissä raamatunkäytön keskeisiä linjoja.

Toisin kuin joskus väitetään, erimielisyys Roomalaiskirjeen niin kutsutun homotekstin kohdalla ei kulje tekstiin pitäytyvien ja sitä tulkinnoillaan muuttavien välillä. Osoitan, että kaikki tulkitsevat ja osin jopa yksimielisesti. Kysymys ei myöskään ole siitä, tunnustetaanko Raamatun auktoriteetti vai ei. Näyttää siltä, että ainakin kaikki keskustelun kirkolliset osapuolet tunnustavat jossain muodossa Raamatun auktoriteetin. Jakolinja on tosiasiasa siinä, miten suhtaudutaan tulkintatraditioon. Vaikka keskustelu kiertyy helposti auktoriteetin tunnustamisen ja tulkinnan oikeutuksen ympärille, väitän, että juuri tulkintatradition sitovuus on ratkaiseva erimielisyyden kohde.

MIHIN EPÄJUMALANKUVIEN PALVONTA ON UNOHTUNUT?

Evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous päätti syksyllä 2010, että piispainkokous laatii pastoraalisen ohjeen rukouksesta parisuhteen rekisteröineiden kanssa ja heidän puolestaan. Tämä toteutui keväällä 2011.⁷ Kirkolliskokouksen päätöksen valmisteluihin kuului laaja piispainkokouksen valmistelema mietintö ja aiheesta käytiin vilkasta keskustelua – nimenomaan raamatuntulkinnan ja erityisesti Roomalaiskirjeen ensimmäisen luvun osalta. Voisi ajatella, että kaikki oleellinen on jo sanottu. Tosiasiasa keskustelussa on unohdettu aivan keskeinen osa Paavalin argumentaatiota.

Eräs sinänsä triviaali blogipuheenvuoro on mainittava erityisen silmiä avaavana. Triviaali se on siinä mielessä, että monien muiden tavoin kirjoittaja otti voimakkaasti kantaa päätökseen. Mie-

lenkiintoiseksi puheenvuoron tekee siinä käytetyn raamatuntekstin harkittu rajaus. Kirjoittaja ilmaisi näkemyksensä rukoushetken kaavan muodossa, jossa rukoiltiin muun muassa parin eheytyminen puolesta. Tämä paljastaa kirjoittajan kannan eikä tämän jälkeen yllätä, että raamatunteksti oli lainattu Roomalaiskirjeestä. Tekstin rajaus on mielenkiintoinen ja koko keskustelun kannalta paljastava.

(18) Jumalan viha ilmestyy taivaasta ja kohdistuu kaikkien jumalattomuuteen ja vääryyteen, jota ihmiset tekevät pitäessään totuutta vääryyden vallassa. (19) Sen, mitä Jumalasta voidaan tietää, he kyllä voivat nähdä. Onhan Jumala ilmaissut sen heille. (20) Hänen näkymättömät ominaisuutensa, hänen ikuinen voimansa ja jumaluutensa, ovat maailman luomisesta asti olleet nähtävissä ja havaittavissa hänen teoissaan. Sen vuoksi he eivät voi puolustautua. (26) Jumala on jättänyt heidät häpeällisten himojen valtaan. Naiset ovat vaihtaneet luonnollisen sukupuoliyhteyden luonnonvastaiseen, (27) ja miehet ovat samoin luopuneet luonnollisesta yhteydestä naisiin ja heissä on syttynyt himo toisiaan kohtaan. Miehet ovat harhautuneet harjoittamaan keskenään säädyttömyyttä ja saavat ansaitsemansa palkan. (4). Halveksitko sinä Jumalan suurta hyvyyttä, kärsivällisyyttä ja pitkämielisyyttä? Etkö ymmärrä, että Jumalan hyvyys johtaa sinut kääntymiseen? (5) Mutta sinä olet kova etkä sisimmässäsi tahdo kääntyä. Näin kartutat vihaa, ja se kohtaa sinut vihan päivänä, jolloin Jumalan oikeudenmukainen tuomio tulee julki. (Room. 1:18–20, 26–27; 2:4–5.)⁸

1 Aejmelaus 1986, 218.

2 Keskustelusta kootusti Peltonen 1992.

3 Aejmelaus 1985.

4 Paavalin suhteesta Vanhaan testamenttiin ja Mooseksen lakiin on kirjoitettu paljon. Esimerkiksi Aejmelauksen (2007) ja Räisäsen (2010) kirjat sisältävät aiheeseen johdattavia osioita. Myös homoseksuaalisuuteen kytkeytyviä raamatunkohtia on käsitelty useassa yhteydessä. Martti Nissinen on laatinut kattavimman suomenkielisen esityksen (Nissinen 1994), mutta asian on nostanut esiin jo Heikki Räisänen (1975).

5 Edellä mainitun Nissisen kirjan (1994) lisäksi mainitsen oman tulkintani, ks. Huttunen 2009, 45–47, 59–62; Huttunen 2009b, 26–27. Ulkomailta löytyy runsaasti tieteelliset mitat täyttäviä esityksiä.

6 Ks. myös Huttunen 2008.

7 Piispainkokouksen pöytäkirja 8.–9.2.2011.

8 Molari 2010.

Tekstin katkelmallisuus ja tiettyjen jakeiden poisjättäminen ei sinänsä ole yllättävää. Näin tapahtuu monta kertaa myös Kirkkokäsikirjassa, jossa poisjätetyt jakeet on ilmeisesti katsottu epäolennaisiksi tai suorastaan epäsoviviksi.⁹ Yllä olevassa tekstissä lienee kysymys epäolennaiseksi katsottujen jakeiden poisjättämisestä. Olennaiseksi on katsottu vain mahdollisuus Jumalan tuntemiseen ja homoseksuaalisen toiminnan tuomitseminen. Lisäksi katkelman rajaus on tehty niin, että sitä reunustaa alussa ja lopussa viittaus Jumalan vihaan. Tekstikatkelma lienee rajattu tarkoituksellisen provosoivasti, mutta tämä ei oikeastaan ole kiinnostavaa. Kiinnostavampaa on se, mitä rajauksella on jätetty pois.

Paavalille kaiken pahan alku on epäjumalanpalvelus. Hän väittää, että ihmiset voivat tuntea Jumalan, mutta ovat vaihtaneet ”katoamattoman Jumalan kirkkauden katoavaisten ihmisten ja lintujen, nelijalkaisten ja matelijoiden kuviin”. ”Sen tähden” (διό) Jumala jättää heidät mielihalujen ja saastaisuuden valtaan häpäisemään ruumiinsa. (Room. 1:22–24.) Varmuuden vuoksi Paavali vielä kertaa kehityskulun ja tarkentaa saastaisuuden laatua: ihmiset ovat palvelleet luotua Luojan sijasta, ja ”siksi” (διὰ τοῦτο) Jumala on jättänyt heidät häpeällisten himojen valtaan harjoittamaan homoseksia (Room. 1:25–27). Kehityskulku mainitaan vielä kolmannenkin keran (Room. 1:28–31), mutta tällä kertaa viittaukset seksuaalisiin paheisiin ovat vaihtuneet laajaan ja kaoottiseen 21-osaiseen paheluetteloon.¹⁰ Paavalin mukaan epäjumalankuvien palveleminen on homoseksuaalisen toiminnan ehto. Homoseksiksi kumpuaa oikean Jumalan hylkäämisestä ja sitä seuranneesta epäjumalien kuvien palvonnasta. Koko tämä Paavalin huolellisesti kuvaama kehityskulku on kuitenkin leikattu yllä olevasta tekstistä pois epäolennaisena. Ratkaisu heijastelee keskustelun yleisiä linjoja.

Piispankokouksen mietintö mainitsee ohimennen siirtymisen epäjumalien palvelemiseen.¹¹ Asiaan ei kuitenkaan palata. Kiinnostuksen kohteena ovat ennen kaikkea se, mitä Paavali tarkoitti luonnonvastaisuudella ja kohdan suhde luomiseen ”mieheksi ja naiseksi”. Saman voi sanoa mietinnön valmisteluun liittyneestä ja eri näkökantoja avaavasta artikkelikokoelmasta *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa* (2007). SLEY:n teologi-

ssa *Gladiolus*-lehdessä Olli Koskenniemi huomaa epäjumalanpalveluksen ja käsitteleekin sitä.¹² Hän ei kuitenkaan nosta esiin, että Paavalin mukaan epäjumalien kuvien palvonta on homoseksin välttämätön ehto. Päivi Räsästä epäjumalanpalvelus ei kiinnosta senkään vertaa. Homosuhteita ruotivassa kirjassaan hän aloittaa Roomalaiskirjeen lainaamisen jakeesta 1:24, jossa Paavali alkaa puhua mielihaluista, saastaisuudesta ja oman ruumiin häpäisemisestä.¹³ Vastakkaista kantaa edustavan Yhteys-liikkeen verkkosivuilla mainitaan Paavalin näkemykseksi, että sukupuoliroolien vaihtaminen on epäjumalanpalvelusta.¹⁴ Siinä kaikki. Epäjumalankuvista ei suoranaisesti mainita mitään.

Luetteloa nykysuomalaisista tulkinnoista voisi jatkaa. Tulos on aina sama: epäjumalanpalvelus ei kiinnosta ketään. Kaikki kiistelevät tahot näyttävät siis olevan yhtä mieltä siitä, ettei epäjumalien palveluksella ole olennaista merkitystä homoseksustelun kannalta, vaikka Paavali sanoittaa tämän erittäin selvästi. Ainoa poikkeus 1990- ja 2000-luvun keskustelussa näyttää olevan Martti Nissinen, joka lyhyesti kuittaa asian: ”Nykyään tuskin kukaan selittää homoseksuaalisuutta tämäntapaisella loogiikalla.”¹⁵ Arvio on osuva. Kukaan ei tosiaankaan näytä seuraavan Paavalin esittämää ajatuskulkua. Raamatuntulkinnan kannalta tarkasteltuna tämä on kuitenkin varsin huomattava askel.

Kummallisen helposti tämä askel otetaan erityisesti niiden tahojen kirjoituksissa, joissa korostetun periaatteellisesti pitäydytään Raamatun sanaan. Esimerkiksi Päivi Räsänen arvostelee edellä mainitun kirjaseen johdannossa sitä, että Raamatusta leikataan oman ajattelun raameihin sopimattomat kohdat pois.¹⁶ Kuitenkin myös hän tekee niin. Yhteys-liikkeen puolestaan olettaisi nostavan epäjumalankuvien palvonnan paraatiesimerkiksi siitä, miten Paavalin sanoja ei voida sellaisenaan sovittaa nykyaikaan. Raamatun ajan ja nykyajan käsitysten erilaisuus on nimittäin esitetty artikkelin alussa yhdeksi Raamatun tulkinnassa yleisesti huomioon otettavaksi asiaksi: ”Tuhansia vuosia sitten kirjoitettu teksti ei välttämättä kerro samasta asiasta, johon aikamme länsimainen ihminen sen oman esiyymmärryksensä valossa yhdistää. Raamatun ajan ihmisten maailmankuva oli monella tavalla erilainen kuin meidän.

Tämä koskee myös homoseksuaalisuutta.¹⁷ Yhteysliikkeen tulkinnassa ei kuitenkaan pureuduta siihen, onko epäjumalien kuvien palvonta edelleen kelvollinen selitys homoseksuaalisuuden synnylle.

Epäjumalanpalveluksen poisleikkaaminen tapahtuu siis keskustelun kaikkien osapuolten teksteissä. Syy tällaiseen menettelyyn on helppo arvata: kaikista nykysuomalaista tuntuu absurdilta väittää, että homot ovat homoja, koska he palvovat ”ihmisten ja lintujen, nelijalkaisten ja matelijoiden” kuvia. Sama logiikka edellyttäisi myös sen, että epäjumalankuvien palvonnasta kieltäytyvien kristittyjen keskuudessa ei voisi olla homoja. Edes homoseksuaalisia haluja (Paavalin termein: ”mielihalu” ja ”häpeälliset himot”) ei voisi olla, sillä Paavalin mukaan nekin ovat seurausta vääristyneestä jumalanpalveluksesta. Ilmeisesti kaikkien mielestä tällaiset oletukset vaikuttavat niin mielettömiltä, että ne ohitetaan ilman syvempää pohdintaa.

Nykytulkitsijoiden näkökulma säätelee siis sen, mitä Raamatusta otetaan vakavasti. Näkökulma voisi kuitenkin olla myös toinen. Jos tekstin tarkastelija on maksanut eksegetiikalle tavanomaisen historian tutkimuksellisen paradigman, tekstiä tarkastellaan Paavalin tekstin kirjoitusajan ja kulttuurin näkökulmasta. Sieltä tarkasteltuna Paavalin väite ei enää vaikutakaan niin absurdilta. Jumalpaisaiden ympärille keskittynyt uskonnollinen kultti oli läsnä kaikkialla ja apostoli oli äidinmaidossa maksanut juutalaisen kritiikin sitä kohtaan.

Aikansa juutalaisten keskellä Paavali ei ole mikään poikkeus. Esimerkiksi Vanhan testamentin apokryfikirjoihin kuuluvassa Viisauden kirjassa tehdään seikkaperäisesti selkoa epäjumalankuvien palvonnan alkuperästä ja typeryydestä sekä niistä – myös seksuaalisista – paheista, jotka seuraavat jumalanpalveluselämän vääristymistä (Viis. 13–15). Kun Paavalin epäjumalankuvien vastainen kritiikki ohitetaan, on astuttu iso tulkinnallinen askel ulos sekä vanha- että uusitamentillisestä ajattelusta. Kaikki nykysuomalaiset keskusteluun osallistuneet tahot näyttävät ottaneen tämän askeleen.

TULKINTA JA AUKTORITEETTI

Homokeskustelussa epäjumalanpalvelus on se, mikä jätetään huomiotta – tai muokataan vahvasti. Itse

asiassa kysymys oikean Jumalan kunnioittamisesta tai kunnioittamatta jättämisestä vilahtaa silloin tällöin esiin. Esimerkiksi Päivi Räsänen toteaa: ”Apostoli Paavali näkee homoseksuaalisuuden ilmene- misen ja sen hyväksyttynä pitämisen seurauksena Jumalan kunnioituksesta luopumisesta.”¹⁸ Tämä on enää vaimea kaiku apostolin voimakkaasti kuvaile- masta epäjumalankuvien palvonnasta.

Räsänen ei vie tulkintaansa Paavalin näkemyk- sen suuntaan, jossa homoseksiksi on surkea lopputulos jumalanpalveluskäytännön vääristymisestä. Räsä- selle Jumalan kunnioitus ei tarkoita juutalais-kris- tillistä kuvatonta jumalanpalvelusta vaan Jumalan säädöksen noudattamista. Säädöksestä puhuminen nousee tietysti Paavalin tekstistä (Room. 1:32), mut- ta sen kytkentä oikeaan jumalanpalvelukseen on Räsäsen tulkinnassa katkenut. Jumalan kunnioi- tuksesta on siis tullut puhtaasti tottelemiskysymys ilman jumalanpalveluskäytäntöön liittyvää ulot- tuvuutta. Räsänen toteaa Paavalin sanoja lainaten: ”Erityisen ilmoituksen, Jumalan Sanan valossa, suhtautumisessa homoseksuaalisuuteen ei pitäisi olla mitään epäselvää. Paavali viittaa ’Jumalan van- hurskaaseen säädökseen’, jonka mukaan ’ne, jotka senkaltaisia tekevät, ovat kuoleman ansainneet.’”¹⁹

-
- 9 Edellä mainitusta on esimerkkinä tapaninpäivän kol- mannen vuosikerran teksti Ap. t. 6:8, 11–15, 7:51–56, jossa Stefanoksen marttyyritie pitkin puheineen on haluttu tiivistää lyhyesti. Epäsopivan jakson poistamisesta lienee kyse esimerkiksi hautaan siunaamisen kaavan psalmissa 90:1–6, 12. Väliin jäävät jakeet puhuvat Juma- lan musertavasta vihasta.
- 10 Kehityskulusta Huttunen 2009, 51–52; 2011, 63–66.
- 11 *Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet* 56.
- 12 Koskenniemi 2007.
- 13 Räsänen 2004, 17.
- 14 *Raamattu ja homoseksuaalisuus*.
- 15 Nissinen 2007, 52. Aiemmassa kirjassaan Nissinen (1994, 154, 159) myös totesi asian ohimennen, mutta ei tehnyt päätösluvussa siitä nykysovelluksia koskevia johtopäätöksiä. Aiemmin myös Heikki Räsänen on kiinnittänyt huomiota Paavalin ajatuskulkuun: ”Väärästä jumalanpal- veluksesta seuraa siis väärä elämäntapa.” (Räsänen 1975, 274.) Hermeneuttisia johtopäätöksiä tehdessään hänkään ei palaa asiaan.
- 16 Räsänen 2004, 3.
- 17 *Raamattu ja homoseksuaalisuus*. Periaateratkaisu on sama kuin Nissinellä (1994, 179–191).
- 18 Räsänen 2004, 17.
- 19 Räsänen 2004, 17–18.

Homoseksuaalisuus on siten Räsäselle lähtökohdissaan tottelemattomuutta Jumalalle, ei väärän jumalanpalveluskäytännön seuraus. Epäselvää on kuitenkin se, miten tähän liittyy hänen samassa yhteydessä esittämänsä väite, jonka mukaan homoseksuaalisuus on psykososiaalisen kehityksen häiriö. Onko tällainen häiriö tottelemattomuutta Jumalan auktoriteetille? Joka tapauksessa on selvää, että tämä usein esitetty käsitys homoseksuaalisuuden syistä on Raamatun tekstejä paljon myöhäisempi tulkinta eikä nouse Paavalin sanoista.²⁰ Oma mielenkiintoinen kysymyksensä on se, mihin Räsänen tarvitsee Raamatun ulkopuolelta tulevaa argumenttia.²¹ Pitääkö Raamatun auktoriteettia pönkittää sillä vai onko se vain vakuuttamassa niitä, joille Raamatun auktoriteetti ei riitä tai kelpaa?

Jos Räsänen vetoaa Roomalaiskirjeen sanoisaa ilmenevään Jumalan auktoriteettiin ja haluaa varjella sitä, ei hänen kritisoimallaan vastapuolella näytä olevan mitään tarvetta kyseenalaistaa tätä auktoriteettia. Koska kanta homoseksuaalisuuteen on toinen kuin Räsäsellä, auktoriteetin turvaava tulkintamenettely on myös toinen. Yhteys-liikkeen verkkosivuilla korostetaan, että nykyisin tunnettu homoseksuaalisuus on jotain muuta kuin se, mitä Paavali kuvaa – vaikka epäjumalankuvien palvontaa ei nostetakaan esiin.²² Tulkinnan tausta-ajatus lie-nee siinä, että homoseksuaalien oikeuksia voidaan puolustaa astumatta ainakaan aivan suoranaisesti Paavalin varpaille. Viimeistään se tulkinallinen vaiva, jota Paavalin sanojen äärellä nähdään, todistaa, ettei Raamatun tekstiä haluta ohittaa tai kyseenalaistaa. Sellainen tapahtuisi paljon helpommin.

Yhteys-liike välttää siis Raamatun auktoriteetin kyseenalaistamista siinä missä Räsänenkin. Ilmeisesti Yhteys-liikkeen taholla kuitenkin itää epäily, että ”Räsäs-tyyppisessä” Paavali-tulkinnassa olisi jotain perää. Siksi korostetaan Paavalin kokonaisajatuksen merkitystä ohi yksittäisten jakeiden ja vedotaan myös Jeesuksen opettamiin lähimmäisenrakkauden (Matt. 22:37–40) ja kultaisen säännön periaatteisiin (Matt. 7:12). Näin Jeesuksen auktoriteetti saa häivyttää viimeisetkin epäilyt siitä, mitä Paavalin auktoriteetilla voitaisiin kenties vaatia.²³ Räsänen vetoaa Jeesuksen auktoriteettiin tietenkin aivan päinvastaisen kannan tueksi.²⁴ Ero ei ole tul-

kintaperiaatteessa vaan käytännön johtopäätöksessä. Molemmat olettavat Raamatulle kokonaisuutena arvovaltaa ja katsovat, että kanonisia tekstejä voidaan selittää toistensa avulla.

TULKINTA JA TRADITIO

Historiantutkimuksellinen paradigma muistuttaa aina, että teksti on sidoksissa oman syntyäikansa kulttuuriin. Myöhemmin – esimerkiksi nyky-Suomessa – tehdyt sovellukset joutuvat aina tavalla tai toisella muokkaamaan Raamatun aineistoa, jotta se olisi uudessa yhteydessään mielekäs. Jotain jätetään, jotain otetaan ja viimeksi mainittu liitetään uuteen asiayhteyteen. Nykysuomalaisessa kontekstissa polyteistinen jumalanpalvelus kuvineen on jo pitkään ollut niin olematonta tai marginaalista, ettei sillä tunnu olevan merkitystä. Kun tämä osa Paavalin argumentaatiosta on jätetty sivuun, muu osa Paavalin ajatuskulkua liitetään moderneihin näkemyksiin, esimerkiksi keskusteluun homoseksuaalisuudesta psykososiaalisen kehityksen häiriönä.

Tämä tarkoittaa sitä, että Raamatun sanoma ei suinkaan ole muuttumaton, vaikka itse teksti säilyykin samana. Raamattua sovelletaan aina vallitsevaan tilanteeseen erilaisilla tulkintamenettelyillä. Samalla Raamatun auktoriteettiin vetoava henkilö vetoaa käytännössä aina myös omaan tulkinalliseen auktoriteettiinsa.²⁵ Tulkinnan osuutta voidaan peitellä tai kieltää, mutta hiukankin analyttisempi keskustelu Raamatun käytöstä törmää hyvin pian hermeneuttisiin kysymyksiin tulkitsijan lähtökohdista.

Tulkitsija ei ole riippumaton. Häneen vaikuttaa varhaisempi tulkintaperinne, esimerkiksi sellainen, jossa epäjumalien kuvien palvelusta ei ole käsitelty. Piispainkokouksen mietintö toteaaakin: ”Tulkinta tapahtuu aina lukijan kokemuksen, koulutuksen ja ympäristön antaman esiympäristön pohjalta. Siksi periaate ’yksin Raamattu’ ei ole koskaan yksin, vaan Raamattua luetaan kirkon perinteen ja nykymaailman tulkintaympäristön valossa.”²⁶

Joissain tapauksissa tulkintatradition merkitys voidaan nähdä vahvempana kuin vain uusien tulkintojen lähtökohdana. Tällöin tulkintatraditiosta tehdään normi, johon myöhempien tulkintojen tulisi sitoutua.²⁷ Sammeli Juntunen on korostanut,

että Raamatun tulkinna on sitouduttava (kaanonin kokonaisuuden huomioon ottavan lukutavan lisäksi) kirkon dogmaan ja sen apostolista perintöä vaalivaan piispuuteen.²⁸ Tradition sitovuus näkyy myös hänen homoerotiikkaa koskevassa näkemyksessään, jossa hän asettaa perinteisen näkemyksen ja aiemmin kritisoimansa julkisen mielipiteen vastakkain:

Jos Jumalan sana ja kirkon traditio ovat homoerotiikkaa vastaan, niin voiko asiaan liittyvää hengellistä identiteettikriisiä lääkittää kirkolliskokouksen päätöksellä? Uskoisin, että valtavan enemmistön omientuntojen mukaan ei voi. Julkisen mielipiteen myötätuntoinen ”liittoutuminen” (ks. ed.) ja median populistisuus estävät tämän itsestään selvyden tajuamista.²⁹

Ajatus, että traditionaalinen raamatuntulkinta on kaikissa tilanteissa sitovaa, edellyttää Saarnaajatyypistä todellisuuskäsitystä: ”Ei ole mitään uutta auringon alla.” (Saarn. 1:9.) Toinen vaihtoehto on nähdä todellisuus historiallisesti, siis jatkuvasti uudistuvana ja muuttuvana – toisin sanoen länsimaisen lineaarisen ja pohjimmitaan apokalyptisen aikakäsityksen mukaisesti.³⁰ Tällöin tulkintatilanne muuttuu niin, ettei vanha tulkintakaan voi aina mielekkäästi vastata uuteen tilanteeseen.

Homoseksuaalisuutta käsittelevässä raamatudibatissa uusi tilanne on syntynyt sen myötä, kun ihmisen seksuaalisuus on nähty uudella tavalla. Kaikkien osapuolien viljelemät lääketieteellis-terapeuttiset selitysmallit osoittavat juuri tätä muuttunutta tilannetta.³¹ Nähdäkseni piispa Björn Vikström ponnisti samaiselta pohjalta, kun hän kirkolliskokouspuheenvuorossaan kannatti rukousta parisuhteen solmineiden puolesta ja heidän kanssaan:

Raamattuun perustuva itsekritiikki ja samalla aktualisoitava tulkintatyö jatkuu edelleen ja sitä me olemme tekemässä täällä juuri nyt. Kyse ei ole Raamatun arvovallan murenemisesta vaan yrityksestä hakea sen oikea tulkinta tässä ja nyt. Kirkko on historiallinen tulkintayhteisö, jossa Raamattu otetaan vastaan uudelleen ja uudelleen.³²

Vikström vertasi homoseksuaalisuudesta käytyä keskustelua siihen, miten aiemmin Yhdysvalloissa

perusteltiin orjuutta Paavalin kehotuksella orjille pysyä asemassaan (1. Kor. 7:21) ja kuinka tämän ohjeen vastainen käytäntö on sittemmin yleisesti hyväksytty kristillisenä. Raamatuntulkinta ei siten Vikströmin mukaan pysy samana vaan uudistuu ja laajenee. Ajatus tulee hyvin lähelle Gregorius Suuren toteamusta: ”Pyhät kirjoitukset jollain tavoin kasvavat jokaisen lukijan myötä.” (*Moralia in Iob* 635.1.)

LOPUKSI

Raamatun auktoriteettia ei kovinkaan moni homoseksustelun osapuoli ole periaatteessa kyseenlaistanut. Syytöksiä tällaisesta toki löytyy paljonkin, mutta se on toinen asia. Eroja alkaa syntyä kysyttäessä, tunnustavatko kaikki osapuolet tulkitsevansa Paavalin sanoja valikoiden ja liittäen ne uusiin, Paavalille ja koko Raamatullekin vieraisiin ajatuksiin.

Epäjumalanpalveluksen ohittaminen osoittanee kiistattomasti, että Paavalia luetaan kaikilla tahoilla valikoiden. Vastaavasti viittaaminen psykososiaaliseen kehitykseen tai yleisemmin nykyaikaiseen tietämykseen homoseksuaalisuuden synnystä paljastaa, että Paavalin sanat kytketään varsin mo-

-
- 20 Esimerkiksi Juntunen (2009, 37) pitää näkemystä harvinaisena, vaikkei liitäkään sitä Raamattuun. Tosin voidaan pohtia sitä, miten paljon psykososiaalisesta kehityshäiriöstä puhuminen vastaa antiikin filosofian näkemyksiä paheiden synnystä, mikä heijastuu jossain määrin myös Paavalin filosofisävytteisessä tekstissä (ks. esim. Huttunen 2009b ja 2011, 63–69). Kyseessä on kuitenkin korkeintaan analogia antiikin ja modernin ajattelun välillä.
- 21 Kiitän prof. Jaana Hallamaata kysymyksen esille nostamisesta.
- 22 *Raamattu ja homoseksuaalisuus*. Ks. myös esim. Latvus 2003, 151–152; *Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet* 60.
- 23 Ks. myös *Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet* 63.
- 24 Räsänen 2004, 16.
- 25 Huttunen 2010, 30–31. Ks. myös Räsänen 1975, 279.
- 26 *Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet* 70.
- 27 *Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet* 71.
- 28 Juntunen 2010, 253–256.
- 29 Juntunen 2009, 42.
- 30 Aikakäsityksistä ja lineaarisen aikakäsityksen kytköksistä Raamattuun, ks. esim. Eliade 1993.
- 31 Saman havainnon teki jo Räsänen 1975, 278.
- 32 *Kirkolliskokouksen pöytäkirjat* 11.11.2010. Taustalla on periaatteellisempikin näkemys hermeneutiikan tehtävistä, ks. Vikström 2005, 124.

derneihin ajatuksiin. Kaikki siis tulkitsevat, mutta tulkinnan lopputulokset vaihtelevat paljonkin.

Siellä missä tulkintailmiön olemassaolo otetaan huomioon, löytyy raamatuntulkintaan liittyvä periaatteellisempi jakolinja: onko tulkinnassa pitäydettävä perinteisiin tulkintoihin vai onko perinne vain lähtökohta uusien tilanteiden vaatimille uusille tulkinnoille? Jakolinja ei ole uusi. Naispappeuskustelu on vielä tuoreessa muistissa,³³ mutta laajemminkin olisi mielenkiintoista tutkia, minkälaisia raamatuntulkinnallisia käänköksiä historiaan mahtuu. Ovatko omana elinaikanamme kokemamme käänneet raamattukäsityksen ja raamatuntulkinnan kannalta erityisen mullistavia? Vai liittyykö mullistavuus sittenkin enemmän käsiteltäviin yksittäisasioihin? Reseptio- ja vaikutushistoriallisella eksegetiikalla on vielä paljon tekemistä.

KIRJALLISUUS JA LÄHTEET

AEJMELEAUS, LARS

- 1985 ”Eksegetiikan haaste kirkon opille”. *Teologinen Aikakauskirja* 90, 269–277.
- 1986 ”Kaanon historian ja teologian näkökulmasta”. *Teologinen Aikakauskirja* 91, 210–220.
- 2007 *Kristinuskon synty: Johdatus Uuden testamentin taustaan ja sanomaan*. Helsinki: Kirjapaja.

ELIADE, MIRCEA

- 1993 *Ikuisen paluun myytti: Kosmos ja historia*. Suom. Teuvo Laitila. Helsinki: Loki-kirjat.

GREGORIUS SUURI

- (1995) *Moralium libri, sive expositio librum B. Job*. Pars Quarta. Patrologia Latina 76. Cambridge: Chadwyck-Healey.

HOMOSEKSUAALISUUS RAAMATUSSA JA KIRKON OPETUKSESSA

- 2007 *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa* Toim. Antti Saarelna. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 101. Tampere.

HUTTUNEN, NIKO

- 2008 ”Raamattu historiassa: Reseptio- ja vaikutushistoriallinen eksegetiikka”. *Teologinen Aikakauskirja* 113, 230–250.
- 2009 *Paul and Epictetus on Law: A Comparison*. Library of New Testament Studies 405. London: T&T Clark.
- 2009b ”Kun apostoli turvautui pakanuuteen: Synkretismiä vai kontekstualisaatiota?” *Lähetysteologinen aikakauskirja* 11, 23–33.
- 2010 *Raamatullinen sota: Raamatun käyttö ja vaikutus vuoden 1918 sisällissodan tulkinnoissa*. Historiallisia tutkimuksia 255 / Suomen kirkkohistoriallisen seururan toimituksia 216. Helsinki.
- 2011 *Uusi testamentti ja antiikin filosofia: Tutkimusnäkökulmia*. Suomen eksegeettisen seururan julkaisuja 101. Helsinki.

JUNKKAALA, TIMO

- 2010 ”On todella kysymys enemmästä”. *Teologinen Aikakauskirja* 115, 498–500.

JUNTUNEN, SAMMELI

- 2009 ”Korreferaatti Kalervo Nissilän alustukseen”. *Homoseksuaalisuus kristillisessä ihmiskuvassa ja lainsäädännössä: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seminaari parisuhdelaista 28.–29.11.2007*. Toim. Antti Saarelna. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 105. Tampere.
- 2010 *Kirkon raamattuteologiasta ja sen puutteesta*. Helsinki: Kirjapaja.

KIRKKO JA REKISTERÖIDYT PARISUHTEET.

- 2009 *Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto, sarja B 2009:1. Helsinki: Kirkkohallitus.

KIRKOLLISKOKOUKSEN PÖYTÄKIRJAT

PUHEENVUOROT

- 2010 <http://kappeli.evl.fi/kkoweb.nsf/Puheenvuorot%20istuntokausittain?Openview&CollapseView> (17.9.2011).

KOSKENNIEMI, OLLI

- 2007 ”Homoseksuaalisuuteen liittyvät kohdat Vanhassa ja Uudessa testamentissa”. *Gladiolus* 2/2007. <http://sley.fi/gladiolus/html/fi/1191348080625286433.html> (6.10.2011).

33 Esimerkiksi käy John Vikströmin ja Timo Junkkaalan keskustelu *Teologisessa Aikakauskirjassa*. Vikström (2010, 266–275) kysyi muun muassa, miksi naispappeutta ei voida hyväksyä, vaikka muuten onkin luovuttu Raamatulle ominaisesta patriarkaalisesta ajattelusta. Junkkaala (2010, 499–500) vastaa, ettei patriarkaatti ole niin selvä antiikissakaan kuin Vikström väittää ja toteaa, ettei naispappeudelle voida löytää perusteita Raamatusta tai traditiosta. Vastakkain on siis Junkkaalan traditiioon ja yhteiskunnalliseen muuttumattomuuteen perustuva raamatuntulkinta ja Vikströmin ajatus, jossa Raamattua on luovasti tulkittava uusissa tilanteissa.

LATVUS, KARI

- 2003 ”Homoseksuaalisuus, raamattukysymys ja luomis-teologia”. *Synti vai siunaus? Homoseksuaalit, kirkko ja yhteiskunta*. Toim. Martti Nissinen & Liisa Tuovinen. Helsinki: Kirjapaja.

MOLARI, JUHA

- 2010 ”Kirkolliskokouksessa päätettiin tänään rukouksesta homoparien puolesta”. <http://juhamolari.blogspot.com/2010/11/kirkolliskokouksessa-paatettiin-tanaan.html> (8.9.2011).

NISSINEN, MARTTI

- 1994 *Homoerotiikka Raamatun maailmassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- 2007 ”Sapatti on ihmistä varten: Kommentti Kari Kuulan artikkeliin”. *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa*. Toim. Antti Saarelma. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 101. Tampere, 43–54.

PELTONEN, KAI

- 1992 ”Vuosisata suomalaista raamattukeskustelua”. *Tulkinnan kehällä: Puheenvuoroja Raamatusta ja kirkon tunnuksesta*. Toim. Kari Latvus & Kai Peltonen. Helsinki: Kirjapaja, 22–181.

RAAMATTU JA HOMOSEKSUAALISUUS

Raamattu ja homoseksuaalisuus. http://www.yhteys.org/raamattu_frame.html (15.9.2011)

RÄISÄNEN, HEIKKI

- 1975 ”Homoseksualismi ja raamattukysymys”. *Teologinen Aikakauskirja* 80, 261–284.
- 2010 *The Rise of Christian Beliefs: The Thought World of Early Christians*. Minneapolis: Fortress.

RÄSÄNEN, PÄIVI

- 2004 *Mieheksi ja naiseksi hän heidät loi: Homosuhteet haastavat kristillisen ihmiskäsityksen*. Luther-säätiö, Aamutähti 29. Helsinki: Suomen Luther-säätiö.

VIKSTRÖM, BJÖRN

- 2005 *Den skapande läsaren: Hermeneutik och tolkningskompetens*. Lund: Studentlitteratur.

VIKSTRÖM, JOHN

- 2010 ”On kyse enemmästä: Suhtautuminen naispappeuteen raamatullisuuden mittarina”. *Teologinen Aikakauskirja* 115, 266–275.